

ks. Tomasz Garwoliński¹

BISKUP JAN DANTYSZEK I JEGO KSIĘGOZBIÓR – NA PODSTAWIE WOLUMINÓW ZACHOWANYCH W BIBLIOTECE „HOSIANUM” W OLSZTYNIE

W pierwszej połowie XVI wieku Polska wkraczała na szlaki renesansowej Europy. Dokonywało się to dzięki ówczesnej elicie rządzącej oraz intelektualnej, skupionej wokół dworu królewskiego, pałaców biskupich i Akademii Krakowskiej. Dziewiętnasty biskup warmiński Jan Dantyszek, który rządził diecezją w latach 1537-1548, należał do wąskiego jeszcze wtedy grona wybitnych przedstawicieli wczesnego renesansu w Polsce. Odegrał dużą rolę w procesie włączania kultury polskiej w nurt europejski². Ten herold renesansowego humanizmu zakończył swój ziemski żywot kilka miesięcy po śmierci króla Zygmunta I Starego, którego dwór odgrywał wielką rolę kulturotwórczą. Dantyszek dobrze znał się z Mikołajem Kopernikiem, którego teorię heliocentryczną popierał³. Biskup warmiński posiadał okazały

¹ Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie i Biblioteka Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie; ORCID: 0000-0002-2293-0861.

² Z. Nowak, *Jan Dantyszek. Portret renesansowego humanisty*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1982, s. 5.

³ A. Skolimowska, *Mikołaj Kopernik i Jan Dantyszek – nowe źródła, nowe interpretacje*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2 (2013), s. 335-355.

księgozbiór, który świadczył o jego rozległych zainteresowaniach. Do tej pory z jego biblioteki, która w ciągu wieków uległa rozproszeniu, odnaleziono ponad sto woluminów⁴.

Dantyszek – człowiek renesansu

Jan Dantyszek urodził się w Gdańsku w 1485 roku. Jego dziadek, zubożały w czasie wojny trzynastoletniej, osiadł w Gdańsku, gdzie utrzymywał się z rzemiosła powroźniczego. Stąd jego potomkowie, obok rodzowego nazwiska von Höfen, używali przydomku Flachs binder. Jan studiował na Akademii Krakowskiej, równocześnie podejmując służbę na dworze królewskim. Zajmował się przede wszystkim sprawami pruskimi. W 1505 roku udał się do Włoch, by kontynuować studia. Jednak zmienił decyzję i odbył podróż do Ziemi Świętej. W 1515 roku stał się członkiem orszaku królewskiego podczas zjazdu wiedeńskiego. Uczestnictwo w spotkaniu na szczycie trzech monarchów – Zygmunta I Starego, Władysława II Jagiellończyka i Maksymiliana I Habsburga – było dla młodego dyplomaty wielkim wyróżnieniem, ale też świadczyło o jego dużym już prestiżu. Po zakończeniu zjazdu pozostał do 1517 roku jako poseł króla polskiego przy cesarzu. Poznał znakomitych dyplomatów, humanistów i poetów. W uznaniu talentów literackich i zasług dyplomatycznych Dantyszek otrzymał w 1516 roku od cesarza Maksymiliana szlachectwo, tytuł doktora obojga praw, godność podkomorzego oraz – jako pierwszy Polak – wawrzyn poetycki. Po odbyciu wielu podróży i poselstw, w czasie których zawarł znajomości z największymi autorytetami i intelektualistami ówczesnej Europy, przez kilka lat za rządów Karola V pełnił na dworze cesarskim obowiązki stałego ambasadora króla polskiego. Dlatego też Dantyszek uchodzi za twórcę nowożytnej dyplomacji polskiej.

Jako humanista pilnie studiował poglądy Erazma z Rotterdamu, śledził rozwój reformacji w Europie i utrzymywał żywe stosunki z przedstawicielami obozu katolickiego i protestanckiego. Osobiście spotkał się z Filipem Melanchtonem i Marcinem Lutrem, który wywarł na nim duże wrażenie.

W latach życia świeckiego związał się z Izabelą del Gada, z którą miał zmarłego przedwcześnie syna oraz córkę Juanitę, urodzoną w 1526 roku. Wspierał finansowo swoją dorastającą córkę.

W 1529 roku Dantyszek został kanonikiem kapituły warmińskiej, a następnie – biskupem chełmińskim. Dopiero w 1533 roku w Lidzbarku przyjął święcenia kapłańskie, zaś kilka miesięcy później – sakrę biskupią. Królowa Bona poparła jego starania o stolicę biskupią na Warmii i w 1537 roku został wybrany na biskupa warmińskiego. Od tego momentu

⁴ T. Borawska, *Jan Dantyszek*, w: *Poczet biskupów warmińskich*, red. S. Achremczyk, Olsztyn 2008, s. 133.

Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu
"Digitalizacja starych druków i inkunabułów z kolekcji biskupa warmińskiego Jana Dantyszka"
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

przewodniczył radzie pruskiej, zasiadał w senacie i nadal pozostał bliskim doradcą króla Zygmunta.

Biskup Jan Dantyszek był dobrym administratorem i gorliwym duszpasterzem. Widział potrzebę wewnętrznej odnowy Kościoła. Stąd też z nadzieją powitał otwarcie soboru trydenckiego i w tej sprawie korespondował ze swoim przyjacielem, a później następcą Stanisławem Hozjuszem. Dbał o podniesienie moralnego i intelektualnego poziomu duchowieństwa. Zradyzował swoje podejście do reformacji i wydawał surowe edykty przeciwko różnowiercom oraz zakazywał głoszenia doktryny Lutera. Podejrzany o sprzyjanie nowej wierze zabraniał przebywania na terenie diecezji.

Dantyszek pielęgnował zainteresowania literackie i kolekcjonerskie, a zamek w Lidzbarku w czasie jego rządów zyskał rangę ośrodka kultury i sztuki. Oprócz rzeźb i dzieł rzemiosła artystycznego oraz drukowanych map i atlasów zgromadził galerię obrazów sławnych malarzy, m.in. Hansa Holbeina Młodsze. Zadbał o bibliotekę biskupią, a na własne potrzeby zgromadził okazały księgozbiór, który świadczył o jego rozległych zainteresowaniach. Zdobył także sławę mecenasa zdolnej młodzieży. Biskup Dantyszek odnosił się z ogromnym szacunkiem do badań Mikołaja Kopernika i był propagatorem teorii heliocentrycznej. Korzystał również z usług medycznych Kopernika. Zmarł w Lidzbarku w 1548 roku, a pochowany został w katedrze fromborskiej.

Jest autorem przeszło pięćdziesięciu łacińskich utworów poetyckich. Nie dbał o ich publikowanie, dlatego znaczna ich część pozostała w rękopisach lub zaginęła. Zachowała się jego ogromna, bo licząca ponad 20 tys. listów, korespondencja⁵.

Księgozbiór biskupi

Bp Jan Dantyszek miał wielkie zasługi w powiększaniu zbiorów biblioteki biskupiej w Lidzbarku Warmińskim. Właśnie on w literaturze fachowej określany jest jako twórca biblioteki lidzbarskiej⁶.

Dantyszek gromadził książki od wczesnej młodości. Gdy w 1522 roku na polecenie burmistrza Krakowa przeprowadzono spis jego ruchomości, wymieniono w nim już wtedy pięćdziesiąt sześć książek, w tym dzieła Valeriusa Maximusa, Arystotelesa, Owidiusza,

⁵ W. Pocięcha, *Dantyszek Jan*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 4, red. W. Konopczyński, Kraków 1938, s. 424-430; M. Kamiński, *Jan Dantyszek – człowiek i pisarz*, „Studia Warmińskie” 1 (1964), s. 57-82; Z. Nowak, *Jan Dantyszek*, s. 39-209; T. Borawska, *Dantyszek Jan*, w: *Słownik biograficzny Kapituły Warmińskiej*, red. J. Guzowski, Olsztyn 1996, s. 38-39; też, *Jan Dantyszek*, s. 123-134.

⁶ E. Brachvogel, *Die Bibliothek der Burg Heilsberg*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands” 1929, Bd. 23, s. 274-358; K. Górski, *Mikołaj Kopernik. Środowisko społeczne i samotność*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1973, s. 120-121; J. Wojtkowski, *Stare druki w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1-2 (2009), s. 33-34; T. Garwoliński, *Biblioteka biskupów warmińskich w Lidzbarku. Zarys dziejów*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1 (2015), s. 55.

Horacego, Cycerona, Erazma z Rotterdamu i innych autorów. W liście do Cornelisa de Scheppera w lutym 1536 roku biskup wspominał o planach założenia specjalnego księgozbioru, który miałby w przyszłości stanowić pamiątkę po nim. Źródła wyraźnie wskazują, że właśnie od roku 1536 Dantyszek zaczął poświęcać temu zamierzeniu coraz więcej energii, czasu i finansów⁷. Już jako biskup warmiński księgozbiór wzbogacał dzięki pomocy krewnych, znajomych i przyjaciół. Siostrzeniec Kasper Hannau przebywający w Krakowie i Jakub Barthen z Gdańska kupowali dla biblioteki biskupiej dzieła prawnicze, filozoficzne i teologiczne. Wiele książek dostarczał Stanisław Hozjusz i Piotr Myszkowski. Także do przyjaciół za granicą zwracał się Dantyszek z prośbą o nadsyłanie nowości z dziedziny filologii klasycznej, historii, matematyki i teologii. Dzięki nim miał bieżące informacje o nowościach pojawiających się na targach lipskich, frankfurckich czy królewieckich, a także w Gdańsku i Krakowie⁸. Biskup prowadził również wymianę wydawnictw. Np. w 1541 roku za dzieła św. Augustyna otrzymał od proboszcza lidzbarskiego Jana Langhannigka inkunabuły z tekstami św. Tomasza z Akwinu⁹.

Dzięki tym staraniom biblioteka biskupia posiadała również zbiór cennych rękopisów. O ich wartości świadczy fakt, że w 1578 roku jezuita Antonio Possevino uznał za stosowne spisać ważniejsze rękopisy lidzbarskie, łącznie sześćdziesiąt pięć tytułów i opublikować ten spis w dziele *Apparatus sacer* (Wenecja 1606)¹⁰.

Zbiory biblioteki biskupiej w Lidzbarku zgrupowane były w czterech działach: teologia, historia, prawo i pisma heretyckie. Wśród nich musiało być sporo druków prawniczych, jako że Dantyszek był doktorem obojga praw¹¹. Z katalogów księżnicy lidzbarskiej wynika, że biskup gromadził także liczne teksty autorów klasycznych, takich jak: Cyceon, Petrarca i Seneka. Zdobywał też cenne polonika, w tym prace historyczne Jana Długosza¹².

Dantyszek miał również prywatną bibliotekę. Książki z tego zbioru posiadały piękne renesansowe oprawy i oznaczane były supereklibrisem lub jednym z dwóch ekslibrisów¹³.

⁷ A. Skolimowska, „*Praesidium*” czy „*ornamentum*”? O bibliofilskich zainteresowaniach Jana Dantyszka, w: *Libris satiari nequeo. Oto ksiąg jestem niesyty*, red. J. Partyka, A. Masłowska-Nowak, Warszawa 2010, s. 66.

⁸ Z. Nowak, *Jan Dantyszek*, s. 205; A. Skolimowska, „*Praesidium*” czy „*ornamentum*”, s. 67.

⁹ Z. Nowak, *Jan Dantyszek*, s. 205.

¹⁰ *Tamże*.

¹¹ T. Borawska, *Prawnicy w otoczeniu Mikołaja Kopernika*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2 (2013), s. 313.

¹² F. Hipler, *Analecta Warmiensa. Studien zur Geschichte der ermländischen Archiven und Bibliotheken*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands” 1874, Bd. 5, s. 339; Z. Nowak, *Jan Dantyszek*, s. 205-206.

¹³ Z. Nowak, *Jan Dantyszek*, s. 207; T. Borawska, *Życie umysłowe na Warmii w czasach Mikołaja Kopernika*, Toruń 1996, s. 138-139.

Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu
"Digitalizacja starych druków i inkunabułów z kolekcji biskupa warmińskiego Jana Dantyszka"
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Zbiory obu bibliotek uległy rozproszeniu. Prób rekonstrukcji biskupiego księgozbioru podejmowali się w ostatnich latach Teresa Borawska¹⁴ i Mieczysław Mejor¹⁵. Nie jest to jednak zadanie łatwe, choćby dlatego, że Dantyszek z reguły nie pozostawiał w książkach not świadczących o lekturze¹⁶. Część woluminów znalazła się w kolegium jezuickim w Braniewie i stamtąd została wywieziona do Szwecji w XVII wieku. Sporo książek przeszło w XIX wieku do biblioteki katedralnej we Fromborku, a stamtąd po II wojnie światowej do Biblioteki Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum” w Olsztynie. Zbiory, które pozostały w Lidzbarku, zostały zrabowane przez wojska szwedzkie na początku XVIII wieku. Wiele z nich dostało się do rąk prywatnych kolekcjonerów. Książki ze znakami własnościowymi biskupa Dantyszka spotyka się dziś w różnych bibliotekach, głównie polskich, szwedzkich¹⁷, niemieckich¹⁸ i rosyjskich¹⁹. W Polsce najwięcej druków z biblioteki biskupiej zachowało się w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie (osiemnaście), następnie w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego (siedem)²⁰,

¹⁴ T. Borawska, *An initial attempt at a reconstruction of the library of Jan Dantyszek*, w: *Terra marique. The cultural intercourse between the European center and periphery in modern time*, red. J. Kieniewicz, Warszawa 2001, s. 64-70; też, *Die Bibliothek des Johannes Dantiscus. Versuch einer Rekonstruktion*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands” 2000, Bd. 50, s. 55-62.

¹⁵ M. Mejor, *Die Bücher aus der Heilsberger Bibliothek von Johannes Dantiscus in den Sammlungen der Warschauer Bibliotheken*, w: *Terra marique*, s. 39-46; tenże, *Die Reste der Heilsberger Bibliothek von Johannes Dantiscus in den Sammlungen der Warschauer Bibliotheken*, „Wolfenbuetteler Notizen zur Buchgeschichte” 24 (1999), s. 133-140.

¹⁶ T. Borawska, *An initial attempt at a reconstruction of the library of Jan Dantyszek*, s. 68; A. Skolimowska, „*Praesidium*” czy „*ornamentum*”, s. 64.

¹⁷ Pojedyncze druki znajdują się w Bibliotece Królewskiej w Sztokholmie oraz w bibliotekach miejskich w Skara i Västerås. W Bibliotece Uniwersytetu w Uppsali zidentyfikowano trzydzieści woluminów, które należały do J. Dantyszka. Niektóre są oznaczone superekslibrisem, ekslibrisem i własnoręcznym podpisem: 1/ *Biblia, Testamentum Vetus et Novum, polyglotta*. P. 1-6, Franciscus Ximenez de Cisneros, Arnao Guillén de Brocar (P. 1: post 22 III 1520; P. 2: s.a.; P. 3: s.a.; P. 4: 10 VII 1517; P. 5: 10 I 1514; P. 6: 17 III, 31 V 1515); 2/ *Biblia, Testamentum Vetus cum paraphrasi Chaldaica et commentario Salomonis Isaci, Aben Esrae etc.* T. 1-4. Venezia: Daniel Bomberg, 1525-1526; 3/ *Hesiodus, Opera et dies Nicolao Valla interpreter cum marginarijs adnotamentis*. Basileae: Ioannes Froben, 1518; 4/ *Ioannes Ravisius Textor, Opvs epithetorum ab ipso avthore avtvm, recognitvm atqve in nouam formam redactum...* Basileae: Nicolaus Brylinger et Sebastianus Franck, 1541; 5/ [Gaius] Marius Victorinus, *Continentvr hoc libro optima... scripts...: Marii Victorini grammatici...* Tübingen: Ulricus Morhart, 1537) – J. Trypućko, *Katalog księgozbioru Kolegium Jezuitów w Braniewie zachowanego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Uppsali*, uzupełnił M. Spandowski, opr. M. Spandowski, S. Szyller, t. 1-3. Warszawa – Uppsala 2007; T. Borawska, *Die Bibliothek des Johannes Dantiscus*, s. 55-62.

¹⁸ Biblioteka Uniwersytetu w Greifswaldzie – Z. Nowak, *Jan Dantyszek*, s. 206-207; T. Borawska, *Die Bibliothek des Johannes Dantiscus*, s. 60.

¹⁹ S. Prosper d'Aquitaine: *Opera*, Coloniae: ex officina Heronis Alopecii, 1540 – S.V. Korolev, *Cenne i rzadkie polskie superekslibrisy heraldyczne ze zbiorów Biblioteki Narodowej Rosji w St. Petersburgu*, „Z badań nad książką i księgozbiorem historycznymi” 3 (2009), s. 178.

²⁰ Albertus Magnus: *In XII prophetas minores... quaedam enarrationes...*, Coloniae: in aed. Quentelianis, [post 12 II] 1536; *Biblia, T. Vet. Lib. Psalmorum, Latine Psalterium Beati Brunonis... a Iohanne Cochleo... restitutionum, et Hebraica veritate adauctum [una cum reliqis adiunctis Canticis et Commentariis]*, Lipsiae: per Nic. Fabrum, [post 3 I] 1533; Flavianus Blondus: *De Roma triumphante libri decem... Romae instauratae libri III. Italia illustrata. Historiarum ab inclinatio Rom[orum] imperio decades III. Omnia multo quam ante castigatiora*. [Acc.:] *De origine et gestis Venetorum*. [T. 1-2], Basileae: in off. Frobeniana, per Hier. Frobenium, Io. Hervagium et Nic. Episcopium, III 1531; *Decreta et constitutiones publice in Conventu generali Piotrkoviensi, pro festo sanctorum Trium Regum Anni... 1538... facte*, [Kraków: Mac. Szarffenberg], [post 7 III 1538]; s. Petrus

Bibliotece Narodowej (trzy)²¹, Bibliotece Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Warszawie (jeden)²², Bibliotece Publicznej Miasta Stołecznego Warszawy (trzy)²³, Bibliotece Kórnickiej PAN (siedem)²⁴ i Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie (dwa)²⁵. Ocalałe księgi świadczą o rozległych zainteresowaniach ich właściciela, który był typowym humanistą. Jego księgozbiór nie był ani ograniczony do wąskiego grona autorów, ani jednokierunkowy tematycznie²⁶. Biskup warmiński dorównywał znakomitym mecenasom i bibliofilom polskim, takim jak Erazm Ciołek, Andrzej Krzycki czy Maciej Drzewiecki²⁷.

Chrysologus: *Insigne et pervetustum opus Homiliarum... – Nunc primum in lucem editum*, Coloniae: ex off. Melch. Novesiani, [post 28 VII] 1541; Philippus, Presbyter: *In historiam Iob commentariorum libri tres...* [ed. Ioannes Sichardus], Basileae: per Ad. Petrum, VIII 1527; Theodoretus, ep. Cyri: *Rerum Ecclesiasticarum libri quinque, conversi in Latinum a Ioachimo Camerario... Catalogi episcoporum in praecipuis ecclesiis et caesarum... eodem autore. De essentia et substantia ex Graecis conversiones eiusdem*, Basileae: apud Io. Hervagium, 1536 – *Katalog druków XV i XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, t. 1, cz. 1-2, oprac. T. Komender, materiał proveniencyjny oprac. pod kier. M. Sipayło; t. 2, cz. 1-2, oprac. T. Komender i H. Mieczkowska; t. 3-8 red. H. Mieczkowska, materiał proveniencyjny oprac. pod kier. M. Cubrzyńskiej-Leonarczyk, Warszawa 1994-2018.

²¹ Eike von Reggow: *Remissorium mit sambt dem Weichpilde und Lehnrecht*, Augsburg: Hans Otmar, Johann Rynmann, 1508; *Novum Testamentum Graece et Latine*, Ed. Erasmus Roterodamus, Basel: Johannes Froben, 1527; Pietro Martire d'Anghiera: *De orbe nouo decades*, Alcalá: Impressae in contubernio Arnaldi Guillelmi, 5 XI 151 – *Oprawy polskie. Wystawa zorganizowana przez Bibliotekę Narodową i Oddział Warszawski Towarzystwa Przyjaciół Książki, listopad – grudzień 1987 Warszawa-Palac Krasińskich*, red. A. Żółtkowski, Warszawa 1987, s. 28; *Nad złoto droższe. Skarby Biblioteki Narodowej*, red. H. Tchórzewska-Kabata, M. Dąbrowski, Warszawa 2002, s. 141.

²² *Digestorum seu Pandectarum iuris civilis volumen secundum, XIII libros complectens*, Parisiis: ex off. Roberti Stephani, 1527. T. Borawska w artykule *Die Bibliothek des Johannes Dantiscus* pisze o trzech drukach. Jednak Andrzej Żebrowski z Biblioteki WMSD w Warszawie na prośbę autora potwierdził jedynie obecność wymienionego druku.

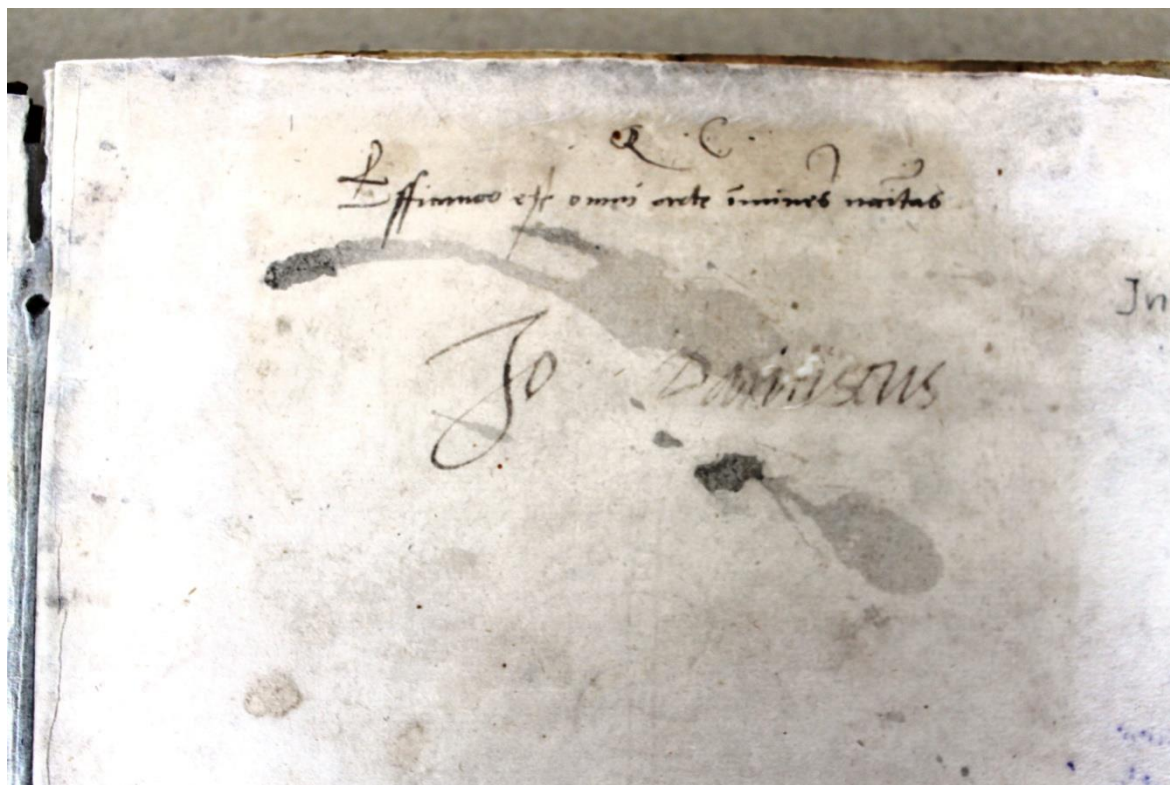
²³ Christophorus Brechterus: *Processus iudicarii totius kompendium*, Frankfurt: Christ. Egenolphus, post 1 I 1539; Fredericus Schenck: *Trias forensis, in qua de tribus fori personis... tractatur*, Antwerpen: ap. Mart. Caesarem, imp. Rol. Bollaert, 1528; Bernardinus Rutilius: *Veterum iurisconsultorum vitae*, Strassburg: Crato Mylius, 1538 – J. Adamczyk, *Stare druki w Bibliotece Publicznej M. St. Warszawy*, w: *Z dziejów książki i bibliotek w Warszawie*, red. J. Tazbir, Warszawa 1961, s. 761.

²⁴ Klocek zawiera siedem szesnastowiecznych druków o treści historycznej, ozdobiony superekslibrisem J. Dantyszka z datą 1539: Berosus Babylonicus: *De his quae praecesserunt inundationem terrarum...*, Paris, 1510; Lionardo Bruni: *De bello Punico libri duo...*, Augustae Vind., 1537; Lionardo Bruni: *De bello Gotthorum seu de bello Italico adversus Gothos libri quattuor*, Paris, 1507; Galeazzo Flavio Capella: *De rebus nuper in Italia gestis libri octo*, Norimbergae, 1532; Jacopo Bracelli: *De bello Nispaniensilibri quinque. Item Iohannis Ioviani Pontani: De bello Neapolitano libri sex...*, Haganoae, 1530; Geoffrey of Monmouth: *Britanniae utriusque regum et principium origo et gesta insygnia...*, Paris, 1517; Angelus Andreas Resendus: *Epitome rerum gestarum in India a Lusitanis anno superiori...*, Lovanii, 1531 – Z. Nowak, *Superekslibris Dantyszka w zbiorach Biblioteki Kórnickiej*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” 23 (1993), s. 159-162.

²⁵ *De recta Latini Graecique sermonis pronuntiatione... Dialogus, ab autore recognitus, a c locupletior factus. Eiusdem Dialogus cui titulus, Ciceronianvs, siue, De optimo genere dicendi. Itidem ab autore recognitus & auctus* Basileae: In Officina Frobeniana per Hier. Frob. Ioan. Heruag. & Nicol. Episcopium, III 1530; *Spongia... Adversus aspergines Hutteni*, Basileae: Io. Frobenivm, 1523. T. Borawska w artykule *Die Bibliothek des Johannes Dantiscus* pisze o jednym druku. Jest to jednak jeden wolumin zawierający dwa wymienione druki.

²⁶ T. Borawska, *Dantyszek Jan*, s. 38-39; A. Skolimowska, „*Praesidium*” czy „*ornamentum*”, s. 64, 70.

²⁷ Z. Nowak, *Jan Dantyszek*, s. 207.

Fot. 1. Własnoręczny podpis bp. Jana Dantyszka w Inc. 85

Woluminy zachowane w Bibliotece „Hosianum”

W Bibliotece „Hosianum” zachowało się dziesięć woluminów z biblioteki J. Dantyszka²⁸. Zawierają osiemnaście dzieł teologicznych, filozoficznych i prawniczych oraz historycznych i dotyczących pisarzy starożytnych.

²⁸ Inc. 65,1-2 adl.: Alexander Aphrodisiensis, *Problemata*, – Aristoteles, *Problemata*, – Plutarchus, *Problemata*, Venezia: Ant. de Strata, 24 XI 1488; Pedanius Quintus Asconius, *Commentarii in orationes Ciceronis etc.*, Venezia: Ioannes de Colonia et Ioannes Manthen, [post 2 VI 1477]; Inc. 85: Silius Italicus, *Punica, cum commento Petri Marsi*, Venezia: Ioannes Tacuinus, 20 IX 1493; Inc. 26: Petrus de Bergamo, *Tabula super omnia opera Thomae Aquinatis*, Basel: Nicolaus Kessler, 1495; Inc. 57: Thomas de Aquino, *Quaestiones de potentia Dei etc.*, Köln: Henricus Quentell, 7 V 1500; Inc. 58,1-2 adl.: Thomas de Aquino, *Summa contra gentiles*, Köln: Henricus Quentell, 31 VIII 1501; *Quaestiones de veritate*, Köln: Henricus Quentell, 7 III 1499; Sd 405,1-3 adl.: S. Champier, *Mirabilia diuinorum humanorumque volumina quattuor*, Lyon: Jacques Mareschal, 22 VIII 1517; Leo I papa, *Epistolae*, Paris: Jodocus Badius Ascensius, Jean Petit, 1 IV 1511; Iacobus de Paradiso, *De animabus a corporibus exutis*, [Basel: Thomas Wolff, 1521]; Sd 866,1-2 adl.: A. Alciato, *Commentaria ad rescripta principum*, [Nürnberg: Johann Petreius], 1531; *Corpus Iuris Civili*, Nürnberg: Iohann Petreius, 1531; Sd 615,1-2 adl.: P. Apianus, B. Amantius, *Inscriptiones sacrosanctae vetustatis*, Ingolstadt: Petrus Apianus, 1534; Alexander ab Alexandro, *Genialium dierum libri sex*, Köln: Eucharius Ceruicornius, III 1539; Sd 57,1-3 adl.: Placentinus, *In Summam Institutionum libri IV. De varietate actionum libri VI*, Mainz: Ivo Schoeffer, IX 1535; Placentinus: *Summa in Codicis Iustiniani libros IX*, Mainz: Ivo Schoeffer, III 1536; *Artis notariatus tomi duo*, Frankfurt am Main: Christian Egenolph, IX 1539; Sd 608: U. Zasius, *De verborum obligationibus*, Basel: Michael Isengrin, 1540 – J. Obłąk, Z. Jaroszewicz-Pieresławcew, J. Wojtkowski, *Katalog inkunabułów Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie*, Olsztyn 2007; J. Wojtkowski, *Katalog druków XVI wieku Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie*, Lublin 2012.

Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu
"Digitalizacja starych druków i inkunabułów z kolekcji biskupa warmińskiego Jana Dantyszka"
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Inkunabuł o sygnaturze Inc. 85, epicki poemat o drugiej wojnie unickiej autorstwa Sylwiusza Italicusa (ok. 26-ok. 102)²⁹, został podpisany osobiście przez biskupa („Io. Dantiscus”). Komentarz do dzieł św. Tomasza z Akwinu autorstwa Piotra z Bergamo (1400-1482) (sygnatura Inc. 26) w zapisie testamentowym z 1517 roku został przekazany bliżej nieznanemu Andrzejowi Wagnerowi, później zaś był własnością proboszcza lidzbarskiego i ekonoma biskupiego Jana Langhannigka (zm. 1567)³⁰, a następnie w 1541 roku został przekazany drogą wymiany biskupowi Dantyszkowi, o czym była mowa wcześniej³¹. Podobne wpisy własnościowe świadczą o przynależności dwóch woluminów zawierających dzieła autorstwa Tomasza z Akwinu (sygnatury: Inc. 57; Inc. 58,1-2 adl.) do księgozbioru Jana Langhannigka, a następnie – jego biskupa.

Fot. 2. Wpis własnościowy świadczący o przynależności Inc. 58,1-2 adl. do księgozbioru Jana Langhannigka, a następnie – bp. J. Dantyszka

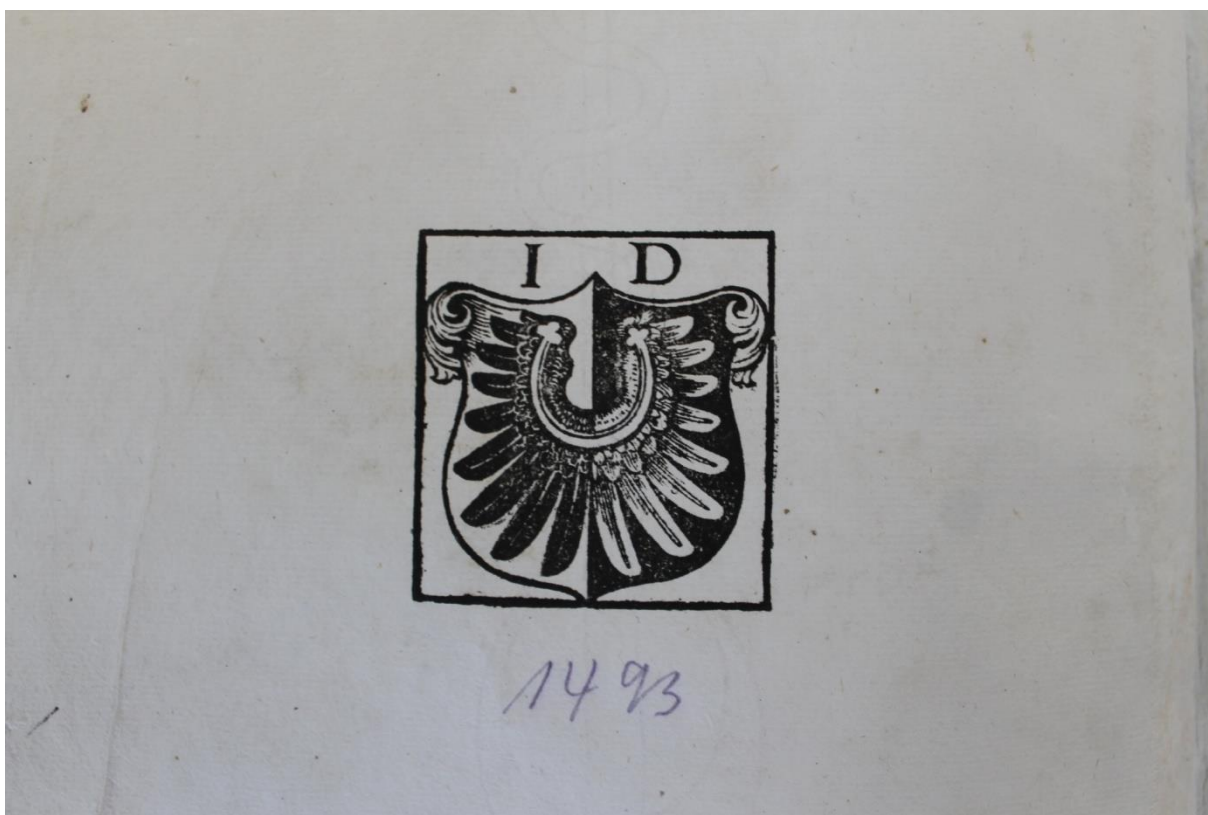
²⁹ Był konsulem rzymskim, mówcą i poetą łacińskim. *Punica* jest najdłuższym poematem epickim w literaturze starożytnego Rzymu – *Silius Italicus* [online], <https://www.britannica.com/biography/Silius-Italicus>, 08.10.2020.

³⁰ Urodził się w Lidzbarku Warmińskim. Kształcił się w seminarium duchownym w Braniewie. Był proboszczem w Lidzbarku Warmińskim (1532-1559) i jednocześnie zarządcą dóbr biskupich (1541-1547). W latach 1541-1555 był honorowym kanonikiem dobromiejskim, a od 1560 – kanonikiem fromborskim. Współpracował z biskupami: Maurycym Ferberem i Janem Dantyszkim – A. Kopiczko, *Langhannigk (Langhanki, Langhannius) Jan*, w: *Słownik biograficzny Kapituły Warmińskiej*, s. 143.

³¹ „Jam Reverendissimi in Christo Patris Domini Joannis de Curijs Warmiensis Episcopi per commutationem operum divi Augustini 1541”.

Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu
"Digitalizacja starych druków i inkunabułów z kolekcji biskupa warmińskiego Jana Dantyszka"
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Swoje książki Dantyszek zaopatrywał w dwa drzeworytowe ekslibrisy pochodzące z drukarni Hieronima Wietora w Krakowie. Pierwszy ekslibris, mniejszy, o wymiarach 52 x 48,5 mm, powstały w latach 1516-1529, przedstawia skrzydła orła (polskie i cesarskie) i inicjały: „I D”. Natomiast drugi, większy, znacznie ozdobniejszy – z lat 1530-1532 – zawiera oprócz skrzydeł orlich, miecz i maczugę oraz ordery na znak odbytych pielgrzymek. Ekslibrisy Dantyszka, odbijane bezpośrednio z klocka drzeworytowego na kartę tytułową książki, należą do najstarszych i najpiękniejszych znanych znaków szesnastowiecznych³². Biblioteka „Hosianum” posiada pierwszy z nich: w Inc. 65,1-2 adl. odbity przed tekstem, a w Inc. 85 wytłoczony czterokrotnie – na początku i na końcu wszytych przed tekstem ośmiu czystych kart, po wprowadzeniu i na końcu druku.

Fot. 3. Ekslibris Jana Dantyszka w Inc. 85

Pięć ksiąg (sygnatury: Sd 57,1-3 adl.; Sd 415,1-3 adl.; Sd 608; Sd 615,1-2 adl.; Sd 866) jest ozdobionych supereklibrisem biskupa, który występuje w dwóch wariantach wielkościowych: mniejszy z datami „1539” i „1540” oraz większy z datą „1539”. Herb po

³² E. Gigilewicz, *Herby biskupów warmińskich*, Lublin 2001, s. 54-55, 94-95; A. Wagner, *Zbiór opraw oznaczonych supereklibrisami polskimi z pierwszej połowy XVI wieku w Bibliotece „Hosianum”. Charakterystyka wybranych przykładów*, w: *Iubilaeum Warmiae et Bibliothecae. Wybrane zagadnienia dotyczące 550. rocznicy przyłączenia Warmii do Polski i 450. rocznicy istnienia Biblioteki „Hosianum”*, red. T. Garwoliński, Olsztyn 2016, s. 112.

uzupełnieniu go przez cesarza Maksymiliana I w 1516 i potwierdzeniu w 1528 roku przez Karola V przedstawia tarczę czwórdzielną w krzyż, przy czym działy 1. i 4. oraz 2. i 3. zawierają te same wyobrażenia. Pola 1. i 4. są dwudzielne w słup. W pobocznicy prawej, srebrnej znajduje się skrzydło orle czarne, a w pobocznicy lewej, czarnej skrzydło orle srebrne. W polach 2. i 3. po prawej stronie znajduje się miecz, a po lewej maczuga. Nad herbem umieszczone są insygnia biskupie: mitra i pastorał. W rogach prostokątnej ramy znajdują się emblematy odbytych pielgrzymek: order Grobu Jerozolimskiego jako oznaka pielgrzymki do Jerozolimy, order św. Katarzyny jako pamiątka pielgrzymki na Synaj, litera R z kluczem jako symbol pielgrzymki do Rzymu i muszla św. Jakuba jako znak pielgrzymki do Santiago de Compostela. Całość dopełnia napis „IOAN:[nes] DAN[tiscus] || EP[iscopu]S VAR·[miensis]” oraz data sporządzenia dzieła. Cztery superekslibrisy są połączane, a jeden posrebrzany. Jako ciekawostkę można traktować przypadek odwrócenia wycisku srebrzonego superekslibrisu biskupiego względem otaczającej go dekoracji. Drugi taki egzemplarz znany jest z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Oprawy wykonał prawdopodobnie introligator królewiecki lub przynajmniej związany z Prusami Książęcymi, być może warmiński³³.

³³ Z. Nowak, *Jan Dantyszek*, s. 205-207; A. Wagner, *Ekslibris jako dziedzina grafiki w sferze zainteresowań historii sztuki i bibliologii*, w: *Metodologia, metoda i terminologia grafiki i rysunku. Teoria i praktyka*, red. J. Talbierska, Warszawa 2014, s. 99; tenże, *Zbiór opraw oznaczonych superekslibrisami polskimi*, s. 112-113; tenże, *Superekslibris polski. Studium o kulturze bibliofilskiej i sztuce od średniowiecza do połowy XVII wieku*, Toruń 2016, s. 250-252; T. Garwoliński, *Wspólne dziedzictwo. Ekslibrisy i inne znaki własnościowe ze zbiorów Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1 (2014), s. 36-37; tenże, *Biblioteka biskupów warmińskich w Lidzbarku*, s. 55; tenże, *Zabytkowe zbiory Biblioteki „Hosianum” prezentowane na wystawach współfinansowanych przez Samorząd Olsztyna*, Olsztyn 2016, s. 18-24.

Fot. 4. Superekslibris Jana Dantyszka na oprawie Sd 57,1-3 adl.

Najprawdopodobniej dzięki J. Dantyszkowi trafił do księgozbioru „Hosianum” wolumin o sygn. De 216,1-3 adl. zawierający trzy druki³⁴, będący własnością Paulusa Obersteinera (Paulus ab Oberstain, Paul von Oberstein). Zapewne obaj poznali się na dworze cesarskim. Z tego czasu (1516) zachowała się korespondencja między nimi, a Dantyszek w kilkunastu listach wspominał o Oberseinerze³⁵. Był on humanistą, doktorem sztuk wyzwolonych i obojga praw, prepozytem katedralnym (od 1516 roku), rektorem katedry św. Szczepana (1516-1544) i kanclerzem Uniwersytetu w Wiedniu oraz m.in. kanonikiem wrocławskim. Był też radcą i sekretarzem cesarza Maksymiliana I oraz Ferdynanda I.

Wolumin posiada oprawę mniszą. Są to dębowe deski obleczone do połowy świńską skórą ozdobioną tłoczeniami liniowymi i roślinnymi. Bordiurę zdobi wycisk radełkowy z postaciami niewiast. Wytarcie skóry nie pozwala na identyfikację tych postaci. Księga miała

³⁴ Raimundus de Sabunde: *Theologia naturalis*, Nürnberg: Antonius Koberger, 23 IX 1502; Thomas Netter (Waldensis): *Doctrinale antiquitatum Ecclesiae Iesu Christi. T. II. De Sacramentis*, Paris: Iodocus Badius Ascensius, 15 X 1521; s. Ioannes Fisher: *De veritate Corporis et Sanguinis Christi in Eucharistia*, Köln: Petrus Quentel, II 1527.

³⁵ *Korespondencja Jana Dantyszka* [online], <http://dantiscus.al.uw.edu.pl/?f=personDetails&person=36>, 01.12.2020.

Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu
"Digitalizacja starych druków i inkunabułów z kolekcji biskupa warmińskiego Jana Dantyszka"
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

metalowe zapinki, po których pozostały jedynie ślady. Na obcięciach kart znajduje się napis:
„Theologia natvralis. Contra Witclef. Adversus oecolampadium”.

O przynależności woluminu do księgozbioru Paulusa Obersteinera świadczy okazały, całostronicowy ekslibris – jeden z najpiękniejszych w zbiorach Biblioteki „Hosianum”. Jest to bardzo dobrze zachowany drzeworytowy księgoznak kolorowany ręcznie o wymiarach 278 × 190 mm. Czterodzielna tarcza herbowa zawiera elementy cesarskiego herbu Habsburgów: na czerwonym tle srebrny pas oraz złotego lwa z koroną. Ekslibris jest datowany na 1528 rok³⁶.

³⁶ T. Garwoliński, *Wspólne dziedzictwo*, s. 38-39; tenże, *Zabytkowe zbiory Biblioteki „Hosianum” prezentowane na wystawach*, s. 25.

Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu
"Digitalizacja starych druków i inkunabułów z kolekcji biskupa warmińskiego Jana Dantyszka"
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Fot. 5. Ekslibris Paulusa Obersteinera w De 216,1-3 adl.

Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu
"Digitalizacja starych druków i inkunabułów z kolekcji biskupa warmińskiego Jana Dantyszka"
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Na przełomie XVI i XVII wieku księga została ofiarowana przez wykonawcę testamentu biskupa Marcina Kromera konwentowi bernardynów w dzisiejszym Barczewie, o czym świadczy wpis: „Pro loco Warthemburgensi ad Fratres Bernardinos gratia Domini Domini Canonici Cromer”³⁷. Kolejny znak własnościowy stanowi dziewiętnastowieczna pieczęć: „Bibliotheca Lycei Regii Hosiani”.

Warto wspomnieć o obecności w księgozbiorze „Hosianum” jednego dzieła autorstwa J. Dantyszka: *Christiana explanatio de fide et sacramentis contra haereticorum errores* (Kraków: Hieronim Vietor, 1545, sygn.: Dp 50,2 adl.). Jest ono współoprawne z czterema innymi niewielkimi dziełkami³⁸. Wolumin nie należał do biblioteki biskupiej, natomiast zawiera szesnastowieczny wpis własnościowy klasztoru bernardynów w Sarnakach³⁹, siedemnastowieczny wpis z Zawiercia, leżącego na pograniczu Małopolski i Śląska, a następnie dziewiętnastowieczną pieczęć „Bibliotheca Lycei Regii Hosiani”. Siedemnastowieczna oprawa została wykonana z tektury obleczonej w pergaminowy dokument z 1532 roku. Pozostało jedno wiązadło skórkowe oraz ślady trzech pozostałych. Pergaminowy rękopis łaciński z XIV wieku o treści liturgicznej został wykorzystany do zrobienia zszywki. Na górnej okładzinie, na grzbiecie i na dolnym obcięciu kart została wypisana zawartość klocka.

Zakończenie

Burzliwe dzieje Warmii sprawiają, że trudno jest dziś ustalić liczbę zgromadzonych przez biskupa Jana Dantyszka dzieł drukowanych. Autorowi niniejszego opracowania udało się dotrzeć do umiejscowienia siedemdziesięciu pięciu druków, które zawierają znaki proveniencyjne biskupa warmińskiego, oraz trzech, które należały do jego wiedeńskiego kolegi, a następnie – zapewne dzięki Dantyszkowi – trafiły na Warmię. Największa ilość tych pierwszych znajduje się w Bibliotece Uniwersyteckiej w Uppsali (trzydzieści), w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie (osiemnaście) oraz w Warszawie (czternaście). Analiza zachowanego księgozbioru pozwala wysnuć wniosek, że jego posiadacz interesował się zarówno pracami świeckimi (ponad połowa), jak i kościelnymi. Wśród nich siedemnaście dotyczyło prawa rzymskiego i prawa

³⁷ Szerzej o tym piszę w artykule: T. Garwoliński, *Stare druki z kolekcji biskupów warmińskich okresu renesansu przechowywane w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie*, w: *Kolekcje prywatne w zbiorach książki dawnej*, red. D. Sidorowicz-Mulak, A. Franczyk-Cegła, Wrocław 2020 (w druku)

³⁸ Stanisław Orzechowski: *Pro Ecclesia Christi ad Samuelem Macieiovium Episcopum Cracoviensem*, Kraków: Hieronim Vietor, 1546 (sygn. Dp 50,1 adl.); Carolus V: *Articuli orthodoxam religionem respicientes*, Kraków: Hieronim Vietor, 1545 (sygn. Dp 50,3 adl.); Jerzy Libanus z Legnicy: *Epistola collaudatoria*, Kraków: Maciej Scharffenberg, 1546 (sygn. Dp 50,4 adl.); Jan Benedykt Solfa: *De visionibus et revelationibus*, Kraków: Hieronim Vietor, 1545 (sygn. Dp 50,5 adl.).

³⁹ Dawniej miasto, dziś wieś w województwie mazowieckim, w powiecie łosickim.

Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu
"Digitalizacja starych druków i inkunabułów z kolekcji biskupa warmińskiego Jana Dantyszka"
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

polskiego. Prawie tyle samo traktowało o historii i geografii, w tym także o odkryciach geograficznych i Nowym Świecie. Znalazły się również druki medyczne i astronomiczne⁴⁰. Najstarszym drukiem jest książka wytłoczona w 1477 roku⁴¹, a największa liczba publikacji pochodzi z lat 1516-1519. Ich właściciel dbał, by były one ozdabiane pięknymi renesansowymi oprawami z herbem biskupim. Pozostają one prawdziwymi skarbami introligatorstwa europejskiego.

Bibliografia

- Adamczyk Jadwiga, *Stare druki w Bibliotece Publicznej M. St. Warszawy*, w: *Z dziejów książki i bibliotek w Warszawie*, red. J. Tazbir, Warszawa 1961, s. 755-770.
- Borawska Teresa, *An initial attempt at a reconstruction of the library of Jan Dantyszek*, w: *Terra marique. The cultural intercourse between the European center and periphery in modern time*, red. J. Kieniewicz, Warszawa 2001, s. 64-70.
- Borawska Teresa, *Dantyszek Jan*, w: *Słownik biograficzny Kapituły Warmińskiej*, red. J. Guzowski, Olsztyn 1996, s. 38-39.
- Borawska Teresa, *Die Bibliothek des Johannes Dantiscus. Versuch einer Rekonstruktion*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands” 2000, Bd. 50, s. 55-62.
- Borawska Teresa, *Jan Dantyszek*, w: *Poczet biskupów warmińskich*, red. S. Achremczyk, Olsztyn 2008, s. 123-134.
- Borawska Teresa, *Prawnicy w otoczeniu Mikołaja Kopernika*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2 (2013), s. 295-322.
- Borawska Teresa, *Życie umysłowe na Warmii w czasach Mikołaja Kopernika*, Toruń 1996.
- Brachvogel Eugen, *Die Bibliothek der Burg Heilsberg*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands” 1929, Bd. 23, s. 274-358.
- Garwoliński Tomasz, *Biblioteka biskupów warmińskich w Lidzbarku. Zarys dziejów*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1 (2015), s. 53-66.
- Garwoliński Tomasz, *Stare druki z kolekcji biskupów warmińskich okresu renesansu przechowywane w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie*, w: *Kolekcje prywatne w zbiorach książki dawnej*, red. D. Sidorowicz-Mulak, A. Franczyk-Cegła, Wrocław 2020 (w druku)

⁴⁰ T. Borawska, *Die Bibliothek des Johannes Dantiscus*, s. 55-62.

⁴¹ Inc. 65,2 adl.: Pedanius Quintus Asconius, *Commentarii in orationes Ciceronis etc.*, Venezia: Ioannes de Colonia et Ioannes Manthen, [post 2 VI 1477] – w zbiorach Biblioteki WSD MW „Hosianum” w Olsztynie.

Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu
"Digitalizacja starych druków i inkunabułów z kolekcji biskupa warmińskiego Jana Dantyszka"
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

- Garwoliński Tomasz, *Wspólne dziedzictwo. Ekslibrisy i inne znaki własnościowe ze zbiorów Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1 (2014), s. 31-44.
- Garwoliński Tomasz, *Zabytkowe zbiory Biblioteki „Hosianum” prezentowane na wystawach współfinansowanych przez Samorząd Olsztyna*, Olsztyn 2016.
- Gigilewicz Edward, *Herby biskupów warmińskich*, Lublin 2001.
- Górski Karol, *Mikołaj Kopernik. Środowisko społeczne i samotność*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1973.
- Hipler Franz, *Analecta Warmiensia. Studien zur Geschichte der ermländischen Archiven und Bibliotheken*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands” 1874, Bd. 5, s. 316-488.
- Kamiński Mikołaj, *Jan Dantyszek – człowiek i pisarz*, „Studia Warmińskie” 1 (1964), s. 57-114.
- Katalog druków XV i XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, t. 1, cz. 1-2, oprac. T. Komender, materiał proveniencyjny oprac. pod kier. M. Sipayło; t. 2, cz. 1-2, oprac. T. Komender i H. Mieczkowska; t. 3-8 red. H. Mieczkowska, materiał proveniencyjny oprac. pod kier. M. Cubrzyńskiej-Leonarczyk, Warszawa 1994-2018.
- Kopiczko Andrzej, *Langhannigk (Langhanki, Langhannius) Jan*, w: *Słownik biograficzny Kapituły Warmińskiej*, red. J. Guzowski, Olsztyn 1996, s. 143.
- Korespondencja Jana Dantyszka* [online], <http://dantiscus.al.uw.edu.pl/?f=personDetails&person=36>, 01.12.2020.
- Korolev Sergej V., *Cenne i rzadkie polskie superekslibrisy heraldyczne ze zbiorów Biblioteki Narodowej Rosji w St. Petersburgu*, „Z badań nad książką i księgozbiorami historycznymi” 3 (2009), s. 171-196.
- Mejor Mieczysław, *Die Bücher aus der Heilsberger Bibliothek von Johannes Dantiscus in den Sammlungen der Warschauer Bibliotheken*, w: *Terra marique. The cultural intercourse between the European center and periphery in modern time*, red. J. Kieniewicz, Warszawa 2001, s. 39-46.
- Mejor Mieczysław, *Die Reste der Heilsberger Bibliothek von Johannes Dantiscus in den Sammlungen der Warschauer Bibliotheken*, „Wolfenbuetteler Notizen zur Buchgeschichte” 24 (1999), s. 133-140.
- Nad złoto droższe. Skarby Biblioteki Narodowej*, red. H. Tchorzewska-Kabata, M. Dąbrowski, Warszawa 2002.

Nowak Zbigniew, *Jan Dantyszek. Portret renesansowego humanisty*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1982.

Nowak Zofia, *Superexlibris Dantyszka w zbiorach Biblioteki Kórnickiej*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” 23 (1993), s. 159-162.

Obłąk Jan, Jaroszewicz-Pieresałwcew Zoja, Wojtkowski Julian, *Katalog inkunabułów Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie*, Olsztyn 2007.

Oprawy polskie. Wystawa zorganizowana przez Bibliotekę Narodową i Oddział Warszawski Towarzystwa Przyjaciół Książki, listopad – grudzień 1987 Warszawa-Palac Krasieńskich, red. A. Żółtkowski, Warszawa 1987.

Pociecha Władysław, *Dantyszek Jan*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 4, red. W. Konopczyński, Kraków 1938, s. 424-430.

Silius Italicus [online], <https://www.britannica.com/biography/Silius-Italicus>, 08.10.2020.

Skolimowska Anna, *Mikołaj Kopernik i Jan Dantyszek – nowe źródła, nowe interpretacje*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2 (2013), s. 335-355.

Skolimowska Anna, „*Praesidium*” czy „*ornamentum*”? *O bibliofilskich zainteresowaniach Jana Dantyszka*, w: *Libris satiari nequeo. Oto książkę jestem niesyty*, red. J. Partyka, A. Masłowska-Nowak, Warszawa 2010, s. 63-71.

Trypućko Józef, *Katalog księgozbioru Kolegium Jezuitów w Braniewie zachowanego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Uppsali*, uzupełnił M. Spandowski, opr. M. Spandowski, S. Szyller, t. 1-3. Warszawa – Uppsala 2007.

Wagner Arkadiusz, *Exlibris jako dziedzina grafiki w sferze zainteresowań historii sztuki i bibliologii*, w: *Metodologia, metoda i terminologia grafiki i rysunku. Teoria i praktyka*, red. J. Talbierska, Warszawa 2014, s. 95-105.

Wagner Arkadiusz, *Superekslibris polski. Studium o kulturze bibliofilskiej i sztuce od średniowiecza do połowy XVII wieku*, Toruń 2016.

Wagner Arkadiusz, *Zbiór opraw oznaczonych superekslibrisami polskimi z pierwszej połowy XVI wieku w Bibliotece „Hosianum”*. Charakterystyka wybranych przykładów, w: *Iubilaeum Warmiae et Bibliothecae. Wybrane zagadnienia dotyczące 550. rocznicy przyłączenia Warmii do Polski i 450. rocznicy istnienia Biblioteki „Hosianum”*, red. T. Garwoliński, Olsztyn 2016, s. 108-129.

Wojtkowski Julian, *Katalog druków XVI wieku Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie*, Lublin 2012.

Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu
"Digitalizacja starych druków i inkunabułów z kolekcji biskupa warmińskiego Jana Dantyszka"
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Wojtkowski Julian, *Stare druki w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego*, „Fides.
Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1-2 (2009), s. 32-45.